

פיגול אין בו (326) כלל. כמבואר לעיל.

ב-י גמרא:

ודנה הגמרא: **מנא הני מילי**, מנין דרשינן את מה ששנינו במשנה?

ומביאה הגמרא ברייתא, הדורשת שחייבים על אכילת נותר או על אכילה בטומאת הגוף גם בקדשים שאין להם מתירין, וכמו כן דורשת הברייתא ששעת החיוב עליהם היא משעת הכנסת הקדשים לכלי שרת.

דתנו רבנן: **יכול אין חייבין משום טומאה אלא בדבר שיש לו מתירין**, כשם שאין חייבים על אכילת פיגול אלא בדבר שיש לו מתירין.

והיה מקום לומר כן, שהרי דין הוא, יש ללמוד זאת בקל וחומר מדין איסור פיגול, החמור יותר מדין טומאה, ובכל זאת אינו נוהג בדבר שאין לו מתירין. וחומרתו של פיגול יותר טומאה היא בשלשה דברים, ואלו הן:

א. החיוב על אכילת קודש בטומאה, הוא רק כאשר היו "שתי ידיעות", שנטמא וידע שנטמא, ונעלמה ממנו טומאתו, ואכל את הקודש, ואחרי שאכל נודע לו שוב מטומאתו. אבל אם לא נודע לו שנטמא עד לאחר אכילתו קודש, פטור. ואילו על פיגול חייב אפילו אם לא נודע לו לפני אכילתו שהוא פיגול, אלא נודע לו אחרי אכילתו שאכל פיגול בשוגג.

ב. האוכל קודש בטומאה בשגגה, מביא על

חטאו קרבן "עולה ויורד", שהעשיר מביא בהמה, והדל מביא שני תורים, והדל שבדלים מביא עשירית האיפה. דהיינו, שהתורה הקילה עליו בדלותו. ואילו האוכל פיגול בשוגג מביא חטאתו כבשה או שעירה, אף כשהוא דל.

ג. טומאת הגוף הותרה מכללה, שאם היה רוב הציבור טמא, הותרו הטמאים לאכול קרבן פסח. ואילו פיגול לא הותר מכללו בכל ענין.

וכך היינו למדים בקל וחומר: **ומה פיגול**, החמור, **שהוא בידיעה אחת**, וקרבנו קבוע, **ולא הותר מכללו**, בכל זאת הקילה בו התורה, **ואין חייבין משום פיגול אלא על דבר שיש לו מתירין**.

טומאה, הקלה, **שהיא מחייבת קרבן רק בשתי ידיעות**, וקרבנו עולה ויורד, והותרה מכללה, וכי אינו דין שלא יהא חייב אלא על דבר שיש לו מתירין?!

תלמוד לומר [ויקרא כב] "אמור אליהם לדורותיכם, כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' וטומאתו עליו, ונכרתה הנפש ההוא מלפני". אמר הכתוב תחילה "וינזרו מקדשי בני ישראל אשר הם מקדישים לי", ומכאן למדו כי בכל הקדשים הכתוב מדבר, אף אותם שאין להם מתירין.

יכול יהו חייבין עליהן אם אכלם בטומאה מיד כשהוקדשו בקדושת הפה?

תלמוד לומר "אשר יקרב".

הוכשרו הקדשים להיקרב [וכאילו היה כתוב "איש מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקרב"] חייבים על אכילתם בטומאת הגוף, וכמו שמפורש בפסוק הבא אחריו, "וטומאתו עליו", חייב כרת.

הא כיצד? (329) כל דבר שיש לו מתירין, אינו חייב עד שיקרבו מתירין. וכל דבר שאין לו מתירין, אינו חייב עד שיקדש בכלי (330).

ושם בגמרא במסכת זבחים למדים נותר (331) מטמא.

ולכאורה משמע מלשון "יקרב", שאף טמא הנוגע בקדשים (327) חייב כרת.

אמר רבי אלעזר: וכי יש נוגע שהוא חייב? הלא אינו חייב אלא אם אכל, כמו שנאמר [שם בפסוק הבא] "איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב, בקדשים לא יאכל"?

אם כן, למה נאמר "אשר יקרב"? לומר לך, שאינו חייב עד שיוכשר ליקרב. (328)

וכך אמרה התורה, "אשר יקרב", רק כאשר

הדרן עלך חטאת העוף

[אף על פי ששניהם נקראים "דבר שאין לו מתירין"]. וטוען שיתכן לומר, שהגדרת דין הראשון היא "דבר שאין לו מתירין להקרבה", שהרי נלמד מ"אשר יקרב", ואילו הגדרת דין השני היא "שאיין לו מתירין למזבח", שהרי נלמד משלמים, "כהרצאת כשר כן הרצאת פסול", ושם הרצאת הדם היא על המזבח.

והנפקא מינה הוא, בדבר שאין לו מתירין בהקטרה על גבי המזבח, ויש לו מתירין להקרבה! והוא, הלבונה הבאה עם המנחה, שדינה להיקמץ מעל המנחה, ואסור לקמצה לפני קמיצת קומץ המנחה, ומותר להעלותה על המזבח לפני הקטרת הקומץ [מנחות יג ב]. ואם כן, יוצא דבר חדש, שלגבי חיוב נותר וטמא התלוי באין לו מתירין להקרבה, וכיון שללבונה יש לו מתירין להקרבה, לא יתחייב על נותר וטמא בנתינה בכלי שרת עד שיקמץ קומץ המנחה. ואילו לגבי פטור פיגול, התלוי באין לו מתירין להקטרה, וכיון שאכן אין לו מתירין להקטרה, פטור לגמרי מדין פיגול. ואם כן, צריך לומר שהמשנה מדברת דוקא בלבונה הבאה בפני עצמה.

327. אשר יקרב משמע נגיעה. כמו שנאמר [ויקרא יא] "כי יגע" ומתרגמין "ארי יקרב". המיוחס לרש"י. ועיין רש"י על התורה בשם הגמרא במסכת זבחים, שנדרש מדרשה אחרת.

328. גירסת השיטה מקובצת.

329. משמע מדברי התוס' שפירשו [או גרסו] פירוש אחר.

330. בגמרא מנחות הגירסא: יש לו מתירין, משיקרבו מתירין, אין לו מתירין, משיקדש בכלי.

331. סיכום: דבר שאין לו מתירין שונה מיש לו מתירין בשני דינים.

האחד, דבר שאין לו מתירין, הוכשר לחיוב נותר וטמא משעת הכנסתו לכלי, ואילו דבר שיש לו מתירין משעה שקרבו מתיריו.

והשני, דבר שאין לו מתירין, אין בו פיגול כלל. ודבר שיש לו מתירין יש בו חיוב כרת על אכילת פיגול משעה שקרבו מתיריו.

השפת אמת, מצא הבדל במושגי שני הדינים

פרק ולד חטאת

היות ולא הן ולא דמיהן קרבים, הלכה לה קדושתם, ואין מועלים בהם⁽³³²⁾. ומכל מקום, מדרבנן אסור להנות מהם⁽³³³⁾.

כמו כן, אינם עושים "תמורה". והיינו: אם התפיס בהמה אחרת על אחת מחטאות המתות ואמר "זו תמורת זו", לא קדשה השניה. מאותו הטעם, כיון שהולכת למיתה⁽³³⁴⁾.

משנה זו כבר נשנתה במסכת תמורה [כא ב כב א], והגמרא תבאר למה חזרה ונשנתה. והיא מבוארת כאן על פי פירוש וגירסת רש"י שם.

ולד חטאת, כשבה או שעירה שילדה ולד⁽³³⁵⁾, **ותמורת חטאת**, התפיס בהמת חולין על חטאת⁽³³⁶⁾, **וחטאת שמתו**

בפרק זה דנה המשנה בקדשי קדושת הגוף שאין בהם מעילה. יש מהם שאין בהם איסור כלל, ויש מהן שיש עליהם איסור הנאה מדרבנן, "לא נהנין ולא מועלין". ויש מהם שיש בהם איסור הנאה מן התורה, ואין בהם מעילה.

ובהמשך הפרק דנה המשנה בקדשי בדק הבית.

משנתנו דנה ב"חמש חטאות המתות". והן: חטאות שאינם ראויים להקרבה, ואין דינם כשאר פסולי המוקדשים שדינם לרעות עד שיפול בהם מום, ונפדים ודמיהם יפלו לנדבה. אלא, מונעים מהם מים ומזון עד שימותו. ודבר זה, הלכה למשה מסיני הוא.

קדושת הגוף ואף לא קדושת דמים. מה שאין כן בעלת מום, יש עליה לפחות קדושת דמים.

335. כתב המיוחס לרש"י: מפני שלא הפרישה תחילה לשם חטאת.

ובשיטה מקובצת כתב: מפני שהוא שבח הקדש, ואין אדם מתכפר בשבח הקדש. [להבנת הדברים עיין תמורה כה א"ב ובתוס' מנחות פ א ד"ה מאי].

336. כתב המיוחס לרש"י: מפני שבאה בעבירה, שהרי אסור להמיר.

וכן כתב בשיטה מקובצת. ומקשה, הלא שאר תמורות נמי באות בעבירה, ואינן מתות? ומתרץ, דאין לך דבר שהוא מכפר אלא חטאת. ובהערה שם מביא דברי הגמרא [תמורה כ ב] "דאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה". וכתבו

332. רש"י במסכת תמורה. ודברים דומים כתבו התוס'.

משמע מלשונם, שההלכה נאמרה לגבי הליכה למיתה, אלא, שכתוצאה מהליכתם למיתה וחוסר תועלתם נאמר הדין שאין מועלין בהם.

ואילו הגר"ז כתב [כתבים זכחים]: הא דבחטאות המתות אין בהם מעילה, אין הבאור דהוי רק פסול הקרבה וממילא הוא דימותו, כקדשים שמתו, אלא, הוא חלות דין מתות בקרבן, והחלות דין מתות מועיל להפקיע מהם דין "קדשי ה'".

333. כתב המיוחס לרש"י שאת הקרן צריך לשלם. ועיין הערה 51 ובהערה 54, באריכות.

334. כתב המיוחס לרש"י, כיון דאין לה לא

בעליה, (337) ימותו.

ושעִיבֶרָה שְׁנָתָהּ, כשבה או שעִירַת חטאת אינה כשרה להקִרְבָּה אלא תוך שנה להוולדה, והקדישו אותה תוך שנתה, ולא נקִרְבָּה תוך שנתה, וּשְׂאֵבֶדָה וּנְמִצָּאָת בַּעַל מוֹם, (338) בשתי חטאות אלו, הדין הוא כך:

ובשלשה אלו, אין חילוק בין לפני כפרה לבין אחר כפרה. ודינם יבואר בהמשך:

שנמצאה קודם כפרה.

ועתה יש להקשות, הלא במשנה שם [כב ב] סוברים חכמים, שאין חטאת מתה אלא אם נמצאה לאחר כפרה, ואם נמצאה קודם כפרה, תרעה. וכי לא נשנתה המשנה אליבא דחכמים? ומתוך רש"י: חכמים מודים לדין המשנה. מפני שעד כאן לא אמרו חכמים, שאם נמצאה קודם כפרה, תרעה, אלא, כשנמצאה תמימה ובתוך שנתה. מה שאין כן, משנתנו מדברת שנמצאה בעבור שנתה או בעלת מום, ויש עליה שתי גריעותות, אבדה ועברה שנתה, או אבדה ונמצאת בעלת מום, ובאופן זה מודים חכמים שתמות. וכל שכן אם נמצאה אחרי שנכתפו הבעלים. זו היא שיטת רש"י, הסובר, שריבוי הגריעותות מביא לדין מיתה.

אבל התוס' חולקים, ומוכיחים [ויבואר לקמן] שאדרבה! ריבוי הגריעותות מביא לדין רעייה ולא לידי מיתה. ולדברי התוס' מתפרשת המשנה כפשוטה, על פי הגירסה שלפנינו: "משכיפרו הבעלים" כלומר, אם נמצאה אחר שכיפרו הבעלים, "תמות", ובסיפא: "אם עד שלא כיפרו הבעלים", כלומר, אם נמצאה קודם שכיפרו הבעלים, "תרעה".

וגירסא זו היא לגמרי דעת חכמים, הסוברים שאין חטאת מתה אלא כשנמצאה אחר שכיפרו הבעלים,

אלא, שברישא באה המשנה להשמיענו חידוש, שאפילו אם נמצאה עם גריעותא, שעברה שנתה או שהיא בעלת מום, שלדעת תוס' היא סיבה לרעייה, מכל מקום, לא תרעה אלא תמות, הואיל ונמצאה אחר שכיפרו

שם רש"י ותוס', שדוקא אשם הבא לכפרה [והוא הדין חטאת], נדחה תמורתו ואינו קרב, ואילו עולה ושלמים קרבין, הואיל ואינם באים לכפרה אלא הם דורון בעלמא. שיטה מקובצת. וכן כתב הרלב"ג על התורה פרשת בחוקותי. ובמסכת תמורה יבואר בעזה"י.

337. מפני שאין כפרה למתים שכבר נתכפר במיתתו. המיוחס לרש"י. וכן כתב המפרש במסכת נזיר [כא ב]. ועיין בספר חסידים [סימן ק"ע].

338. בגמרא תמורה שם, אמר רבא, שמה שאמרה המשנה "ושאבדה", מוסב גם על שעברה שנתה וגם על שנמצאה בעלת מום. ונחלקו שם [ועיין כאן בתוס'] רש"י ותוס' בפירוש המשנה. ונביא תמצית דבריהם.

גירסת רש"י במשנה [וכן גרס שם המלאכת שלמה לשיטת רש"י], היא: אם כיפרו הבעלים, תמות... אם עד שלא כיפרו הבעלים, תרעה... ופירוש המשנה הוא: אם כיפרו הבעלים באחרת לאחר שנמצאה הראשונה, תמות, ואילו אם עדיין לא כיפרו באחרת, ונמצאה הראשונה, ואינו יכול להקריבה, מפני שעברה שנתה או מפני שהיא בעלת מום, תימכר. אלא, שבעברה שנתה צריך להמתין עד שיפול בו מום, ובנמצאת בעל מום, תימכר מיד. ביאור [על פי שיטה מקובצת שם כא ב אות כד]: כאשר כיפר בעליה באחרת, דחה לזו בידיים, הילכך תמות. אבל אם לא דחה, תרעה. נמצא, שבין ברישא ובין בסיפא, מדובר,

הבעלים.

וכתב השיטה מקובצת: ולא דמי לאבודת לילה, מפני שאבודת לילה אינה ראויה לשום הקרבה, הלכך תרעה, אבל בעלת מום קדשה [גירסת הגרי"ז], לכל הפחות, קדושת דמים, ויבואר לקמן.

ולשיטה זו, אם נמצאה לפני שכיפרו הבעלים, בכל אופן תרעה, אף שהיא בתוך שנתה ונמצאת תמימה.

סיכום דיני המשנה לדעת חכמים:

א. נמצאה הראשונה אחר שכיפרו הבעלים: תמות. בין לרש"י ובין לתוס'. בין נמצאה תמימה תוך שנתה, ובין בעלת מום או עברה שנתה.

ב. נמצאה הראשונה לפני שכיפרו הבעלים, וכבר כיפרו באחרת: אם נמצאת תמימה ותוך שנתה: תרעה. [לדעת רבי אבא: תמות].

נמצאת בעלת מום או אחרי שנתה: לרש"י: תמות. לתוס': תרעה.

ג. נמצאה הראשונה לפני שכיפרו הבעלים, ועדיין לא כיפרו: תרעה. בין לרש"י ובין לתוס', בין נמצאה תמימה ובין בעלת מום, תוך שנתה או עברה שנתה.

התוס' [כאן ובתמורה] מוכיחים שריבוי הגריעותות מביאות לידי רעייה, מדברי רבא [שם], הסובר שאפילו רבי, הסובר שבנמצאה קודם כפרה, תמות, מודה באבודת לילה, דהיינו, שנאבדה בלילה, שאינו זמן כפרה, והפריש אחרת תחתיה ונמצאה ביום המחרת, וסובר, שאינה מתה אלא רועה. מוכח, שמפני שהיה לה ריעותא נוספת, והיא לילה, לפיכך רועה.

ועוד מקשים על רש"י, מדברי רבי אבא [מובא בהערה 306], הסובר שהכל מודים "אפילו חכמים" שאם נתכפר בשניה, הראשונה תמות. אם כן, איך כתב רש"י שלכן תמות השניה מפני ריבוי הגריעותות, הרי אם נתכפר [שלדעת רש"י זו היא הרישא של המשנה], הרי נתכפר בשניה, ואף בלי הגריעותות, סוברים

חכמים שתמות. ולמה הוצרך רש"י לומר שאך

ורק מפני הגריעותות תמות?

ולפי תוס', מבואר היטב: מעולם לא דיברה המשנה ולא אמרה דין תרעה בכיפרו בעלים באחרת.

סברת מחלוקת רש"י ותוס', אם ריבוי הגריעותות הן סיבה למיתה או לרעייה, בפשטות היא: לדעת רש"י, מאחר שיש עליה הרבה גריעותות נדחית ונתרחקה מקדושתה, הילכך: תמות, ואילו התוס' סוברים, שמאחר ויש עליה הרבה גריעותות נחלשה קדושתה והדחייה שנדחית איננה כל כך דחייה בידים, שייאמר עליה שתמות, אלא דחייה של ממילא, הילכך: תרעה.

הגרי"ז [תמורה שם] מבאר שיטת רש"י, שסובר, שבפעם, הלכה למשה מסיני בחטאת האבודה לא אמרה דוקא אבודה בשעת כפרה, ואף בנמצאה בשעת כפרה יש עליה דין אבודה, אלא, היות ונמצאה תמימה, והיא ראויה עתה להקרבה, פקע ממנה דין מיתה. וחילוק זה מבואר ברכינו גרשום [שם] שכתב "אבודה ונמצאת בשעת הפרשת שניה קודם הקרבה, הואיל ואיזו שירצה יכול להקריב, הילכך: אין מתה שניה אלא רועה".

ועתה, סובר רש"י, דזה שייך לומר רק בנמצאה תמימה תוך שנתה, וראויה להקריב. מה שאין כן בנמצאה בעלת מום או אחרי שנתה ואינו יכול להקריבה, לא פקע ממנה דין מיתה. ועיין שם שהשאיר סברה זו בצ"ע קצת, שהרי מכל מקום, יכול לפדותה, ויקריב דמיה, דהרי החילוק בין לפני כפרה לאחריה נאמר גם בהפריש מעות [עיין הערה 306].

וכנראה, שכוונת הגרי"ז לתרץ קושית תוס' על רש"י מאבודת לילה. וביאורו הוא: אבודת לילה, אינה אבודה כלל, ולא נאמרה עליה ההלכה שתמות. בניגוד לשאר אבודה שנאמרה ההלכה שתמות, אלא שאם נמצאת תמימה פקע

וכיון שהם קדושים קדושת דמים, ודמיה עתידין להיקרב, הילכך: **עושיין תמורה**, כמבואר במסכת תמורה [כא] שקרבן העומד לרעייה, עושה תמורה.

ומועלין בה, מפני שהיא קדושה קדושת דמים⁽³⁴²⁾.

גמרא:

הגמרא מבררת: **מאי שנא רישא, דלא קא מיפלג, ומאי שנא סיפא דקא מיפלג**⁽³⁴³⁾, כלומר, למה שנתה אותם המשנה בשתי בבות, שלש הראשונות ואחר כך שתי האחרות, ולמה לא נשנו חמשתן ביחד⁽³⁴⁴⁾?

אם כיפרו הבעלים⁽³³⁹⁾ לאחר שנמצאה הראשונה, **תמות**. הואיל ודחיה בידים. וכן ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה, כולן ימותו.

וכל אחת מחמש החטאות **אינה עושה תמורה**, ולא נהנין מדרבנן, ולא מועלין, מדאורייתא אין בהם דין מעילה, כמבואר.

יא-א ובלו שתי האחרונות, **אם עד שלא כיפרו הבעלים**, כלומר, לא רצו להתכפר באחרת, ונמצאה הראשונה, ואינו יכול להקריבה, מפני שעברה שנתה או מפני שהיא בעלת מום, והואיל ולא דחאה בידים ולא הקריב אחרת תחתיה, **תרעה עד שתסתאב**, שיפול בו מום **ותמכר** [ובנמצאת בעלת מום, תמכר מיד⁽³⁴⁰⁾] **ויביא**⁽³⁴¹⁾ **בדמיה בהמה אחרת** לחטאתו.

ממנה דין מיתה, כנ"ל.

339. גירסת רש"י ראה בהערה הקודמת.

340. כן כתבו רש"י ותוס' ועוד ראשונים.

והתוס' מפרשים עוד, שיתכן שנמצאת עם מום **עובר**, ומיד נדחית מהקרבן מזבח, ותרעה עד שיפול בו מום קבוע.

וכבר העיר החק נתן שבגמרא תמורה [שם] דנה הגמרא במום עובר, עיין שם בפירוש"י ותוס'.

341. גירסת השיטה מקובצת.

342. כן כתבו המיוחס לרש"י ורבינו גרשום. וכתב האחיעזר [חלק שני סימן מו] שבודאי אין כוונתם לומר שיש עליה רק קדושת דמים, וכידוע, יש הרבה חילוקי דינים בין מעילה בקדושת הגוף לבין קדושת דמים, כמבואר

בפרקים הבאים, כגון לגבי דין מועל אחר מועל [מבואר לקמן] ולגבי דבר שאין בו שוה פרוטה [מבואר בהערה 5],

אלא, כתב האחיעזר, שמפני שיש להקדש צורך בה לדמיה, לא פקעה ממנה קדושתה קדושת הגוף.

וראיתו היא, הלא עתה אין לה שווי ממון עד שתסתאב, אלא שהיא דבר הגורם לממון, והרי קיימא לן [פסחים כט] שדבר הגורם לממון אינו כממון, ואם תמצי לומר שקדושתה היא קדושת דמים, למה מועלין בה עד שיפול בו מום? ועיין שם שמאריך.

343. גירסת השיטה מקובצת. ובגמרא תמורה: **מאי טעמא לא תני להו גבי הדדי, אלא פליג להו?**

344. כן פירש רש"י במסכת תמורה וכן פירשו התוס'. ועיין חק נתן.